

MACIERZY (45) *ai*

a oraz e jasne.

sg f N macierzã (17); -ã (7), -(a) (10). ◇ G macierzéj (15); -éj (1), -(e)j (14). ◇ A macierzą (10).

◇ I macierzą (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.: macierzaduszka.

Przymiotnik od „mac”:

1. *Od nie zaświadczonego u nas znaczn. ‘narząd rodny u kobiet’; pomocny do leczenia macicy (44) :*

*Zestawienia bot.: »macierza duszka« = Thymus Serpyllum L. (Rost); macierzanka piaskowa, roślina lecznicza z rodziny wargowych (Labiatae); serpyllum (serpullum, serpyllus) Mymer², Mącz, Calep, Cn; matris animula Cn (43): Niewiałti gdi cierpią niemoc przyrodzoną maia tobie wniew [wrotyczy] vmywać nogi przywarzywłzy iey z macierzą dułzką/ barzo iefth pomocna na to. *FalZioł* I 148d; Wino w ktorim Rozmarin, albo Macierza dułzka będzie warzona. *FalZioł* V 37, +4d, I 138v żp, 138c [2 r.], d [7 r.], II 7d (19); Mymer² 18; Mącz [388]c; A ogoliwłzy mu głowę przykładac na nie fmażoną macierzadułzkę/ wárzoną w ocie z oliwą *SienLek* 61; Macierzey dułzki tártey day ieden łot w ocie wypic temu co sliniogorz ma. *SienLek* 81v, 50v, 51, 53, 54, 55v (18); *Calep* [973]a.*

~ *W charakterystycznych połączeniach: macierza duszka pita, smażona, tarta, (u)warzona (7); macierzą duszkę jeść, pic (2), przykładac, słuć, (u)warzyć (5).*

*Wyrażenie: »wodka macierzey dułzki« [szyk 2:1] (3): MACierzey dułzki wodka iefth zagrzewaiąca y wyfufzaiąca *FalZioł* II 8a, +5c, II 14b.*

*Szereg: »macierza duszka albo macierzanka« (1): Macierz dułzká/ álbo macierzanká/ Serpillum. *SienLek* 224v. ~*

*»macierza duszka rzymska« = Thymus vulgaris L. (Rost); macierzanka zwyczajna, tymianek pospolity, tymianek właściwy, roślina lecznicza z rodziny wargowych (Labiatae) (1): Naprzod wezmi ferpillum romanum: to iefth macierzey dułzki rzymskiey/ ftłucz z winem a przylož na rane *FalZioł* V 115v.*

2. *Od znaczn. ‘matka’ lub ‘narząd rodny u samic ssaków’ (1) : A włzákże na Kámień iefth lekárftwo ofobliwe: Doftac kotnego záiacá á dzieci s niego wyproć/ s ktorych wyiawłzy trzewá/ nápełnić ie macierzą krwią/ á wložywłzy ie w gárniec nowy/ łpalić na miálki popioł *SienLek* 105.*

Synonimy: 1. zest. »macierza duszka«: macierzanka; »macierza duszka rzymska«: dzięcielina, dzięcielnica, tym.

Cf [MACIERZYNY], MACIERZYŃSKI, MACIERZYSTY, MATCZYN, MATECZNY, [MATSKI]

ZZa